

Golestan University

Research Paper

The Result of Space Production and Problematic of Space Representation
a Case Study the District 3 of Tehran

Parviz Aghaei^a, Jamileh Tavakolinia^{a*}, Mohsen Kalantari^a, Zohreh Fanni^a

^a. Department of Human Geography and Science, Faculty of Earth Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Keywords:

Space Production,
Built Environment,
Space Representation,
Grounded Theory,
District 3 of Tehran.

Received:

08 July 2022

Received in revised form:

11 September 2022

Accepted:

27 October 2022

pp. 21-38

It has been a long time since the city became a tool for capital accumulation, and this accumulation with the built environment management has brought about an open competition for the conquest of space in a fundamental and totalitarian manner. For this reason, the interpretation of urban processes in the context of capital has become a leftist discourse which considers the transformation of the conventional accumulation regime as its goal. The main critique of the political economy of space or the current regime of accumulation is based on the problem of the complete transformation of the living of citizens through the artificial environment, which is considered to be the direct space representation. In this regard, this study tries to challenge the accumulation space in District three of Tehran, establish its nature by Grounded theory and conduct semi-structured interviews. The results of the research, which was extracted based on 17 interviews and a review of 37 articles, show that the consequences of capital space at both micro and macro levels have a special tendency towards generalization and universality, and the division of space is evident. In fact, the structure of capital space in the stage of spatial action began with unequal competition for the conquest of space, and its performance is completely dependent on the structure, according to experts.

Citation: Aghaei, P., Tavakolinia, J., Kalantari, M., & Fanni, Z. (2022). The Result of Space Production and Problematic of Space Representation a Case Study the District 3 of Tehran. *Geographical planning of space quarterly journal*, 12 (3), 21-38.

<http://doi.org/10.30488/GPS.2021.278986.3381>

* . Corresponding author (Email: j-tavakolinia@sbu.ac.ir)

Copyright© 2022 The Authors. Published by Golestan University. This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended abstract

Introduction

It has been a long time since the city became a tool for capital accumulation and this accumulation with the built environment management has brought about an open competition for the conquest of space in a fundamental and totalitarian manner. For this reason, the interpretation of urban processes in the context of capital has become a leftist discourse which considers the transformation of the conventional accumulation regime as its goal. The main critique of the political economy of space or the current regime of accumulation is based on the problem of the complete transformation of the citizens' living through the artificial environment, which is considered to be the direct space representation. This study aims to investigate the artificial environment in the three metropolitan areas of Tehran, known as one of the potential centers of capital space and great changes in the artificial environment in the last three decades, which is considered to carry ideology, awareness, and knowledge. And from the perspective of experts, to examine the issue of what is the current artificial environment with different types of productive capital, services, rent, value, and rationalization to reproduce? Moreover, what is the outcome of the current space, potentially or actually? The importance of this issue stems from the fact that perceived space acts as a link and interface between spatial action and representational space and establishes the relationship between production and consumption, so recognizing this space will be urgent.

Methodology

This research, using the data theory of the foundation, seeks to discover the urban problem in the production of the current space. After performing the foundation data theory, using the qualitative meta-analysis method, 37 articles that have been published in the field of capital space in the last two decades were extracted, and the results of this research were compared with previous researches. It should be noted that in the first step, 185 articles were selected

from scientific databases based on keywords, but after the two-step removal of unrelated articles, 37 related articles were found in the final selection.

Results and discussion

From 2000 to 2018, more than 120 articles in the critique of capitalism have been published worldwide, of which 37 articles have been published directly related to the capital space. The findings of these articles indicate the incompatibility and generalized model of the consequences of capitalism in space in such a way that they completely overlap with each other as well as with the findings of the forthcoming research. Previous research published in Critique of the Capital Space covers almost the entire world and is not limited to capitalist economies or related forms. In this regard, it seems that the main consequence of the capital space in the world refers to the categories of "unequal competition, achievement, and exploitation," as explicitly used in 17 studies to confirm them. Meanwhile, in District 3, this spatial inequality in the distribution system of capital accumulation and competition for space conquest, as discussed in the section on spatial action, is quite obvious, and the adaptation of world literature is consistent with the current situation in the region and the final data of experts. Categories such as "alienation, mass consumption, economic crisis, undemocratic planning, class society and individualistic discourse" which are the main reflections of capital space in the third region according to the final data taken from expert interviews have been less studied in world literature. Alternatively, at least not mentioned as the main consequence. It seems that the consequences of capital space at both micro and macro levels have a special tendency towards a kind of generalization and universality, and the division of space is one of the most general words that can be named in the form of this generalized model. In all the main categories of socio-economic and even managerial drainage, a kind of transformation has taken place in the produced space, which is a reflection of the process of space production. In fact, the

structure of capital space in the stage of spatial action began with unequal competition for the conquest of space, and its performance, according to experts, is completely dependent on the structure.

Conclusion

In this research, the space production process in the spatial representation or imaginary space stage has been studied, in which the profile of the artifact environment or spatial action was also identified. What is obtained in the analysis and based on the proposed spatial representation model is based on spatial action and capital structure in the three regions of Tehran, which identified the competition for space conquest in the artificial environment. The reflection of this competition, together with the mediating conditions and interventions, creates a situation that is actually and potentially commented on by experts, and the result is a theoretical model that reflects some of the urban issues. Expert statements are of fundamental importance in two respects. First, it makes it possible to make comparative comparisons between knowledge and practice or science and experience, and on the other hand, it helps debate literature to make a scientific and perhaps intangible exploration of the space of representation and to compare the conditions of the region with world literature. The two-stage theoretical model shows that spatial action includes the contextual and mediating conditions that were examined, along with the intervention conditions that experts consider from a

personal point of view, carrying new socio-economic formulations in two mental dimensions. Furthermore, the real (although it is impossible to distinguish between them with certainty) is effective in all aspects of citizens' lives. The theoretical model suggests that learning and inclusion are plundered in such an environment, and in the same way that capitalist species compete with irreconcilable contradictions in space, its representation is a continuation of the stream that leads to the reproduction of relations of production. The sharp edge of criticism of such an atmosphere targets not only the economic sphere but also pathologies the shift in the distribution of power in such a way that it even directs the planning system in favor of major economic actors, some of which are clearly visible. However, like the culture industry, part of it invisibly creates new developments.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

برآیند تولید فضا؛ مساله‌شناسی فضای پنداشته

مطالعه مورد: منطقه سه کلان‌شهر تهران

پرویز آقایی - گروه جغرافیای انسانی و آمایش، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران
جمیله توکلی نیا^۱ - گروه جغرافیای انسانی و آمایش، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران
محسن کلانتری - گروه جغرافیای انسانی و آمایش، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران
زهره فنی - گروه جغرافیای انسانی و آمایش، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

چکیده

دیرنگامی است که شهر؛ این فضای تمدن ساز و آزادی ساز؛ از رسالت نهایی خود بازمانده و به عرصه‌ای برای انباشت بی‌پایان سرمایه تقلیل یافته است. به همین دلیل، تفسیر فرایندهای شهری در چارچوب سرمایه، به گفتمان انتقادی بدل گشته که مبارزه برای دگرگونی رژیم انباشت مرسوم را آرمان خود می‌پندارد. نقد اصلی بر اقتصاد سیاسی فضا یا رژیم انباشت کنونی، بر مسئله تحول تمام‌عیار زیست‌شهروندان از طریق محیط انسان‌ساخت توسط سرمایه تکیه دارد که حوزه بلاواسط آن فضای پنداشته است. در همین راستا این پژوهش تلاش دارد تا با ترسیم نیمرخ فضای انباشت در منطقه سه کلان‌شهر تهران، ماهیت آن را به روش داده بنیاد و انجام مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته به چالش کشد. نتایج پژوهش که بر اساس ۱۷ مصاحبه و بررسی ۳۷ مقاله استخراج شده؛ نشان می‌دهد که پیامدهای فضای سرمایه در هر دو سطح خرد و کلان گرایش خاصی به نوعی تعمیم‌یافتگی و جهان‌شمولی دارد و دویارگی فضا از کلی‌ترین واژگانی است که می‌توان در قالب این مدل تعمیم‌یافته نام‌گذاری کرد. در تمامی مقوله‌های اصلی، زهکشی اقتصادی-اجتماعی و حتی مدیریتی در حال رخ دادن است و نوعی دگرپرسی و دویارگی در فضای تولیدشده منطقه سه رخ داده که بازتاب فرایند تولید فضا است. در واقع ساختار فضای سرمایه در مرحله کنش فضایی با رقابت نابرابر بر سر تسخیر فضا آغاز گشته و عملکرد آن نیز مطابق دیدگاه کارشناسان وابستگی تمام و کمالی به ساختار سرمایه دارد به‌گونه‌ای که سرمایه در جایگاه سوژه و شهروندان در مقام ابژه قرار گرفته‌اند و فضای سرمایه التقاطی یا تولید فضای سرمایه محور دقیقاً در تضاد با مزیت‌های سرمایه‌داری است.

اطلاعات مقاله

واژگان کلیدی:

تولید فضا، محیط انسان‌ساخت، فضای پنداشته، نظریه داده بنیاد، منطقه سه.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۱/۰۴/۱۷

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۱/۰۶/۲۰

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۱/۰۸/۰۵

صص. ۲۱-۳۸

استناد: آقایی، پرویز؛ توکلی نیا، جمیله؛ کلانتری، محسن و فنی، زهره. (۱۴۰۱). برآیند تولید فضا؛ مساله‌شناسی فضای پنداشته مطالعه مورد: منطقه سه کلان‌شهر تهران. *مجله آمایش جغرافیایی فضا*، ۱۲ (۳)، ۲۱-۳۸.

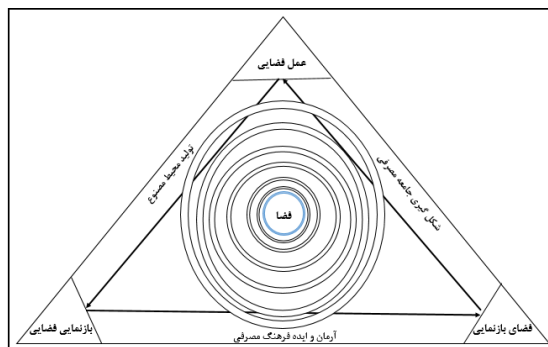
<http://doi.org/10.30488/GPS.2021.278986.3381>

مفهوم فضا و فرایندها و برآیندهای آن، در سال‌های اخیر توسط محققان برجسته‌ای مورد بررسی قرار گرفته است (Soja, 1996; Massey, 2005; Harvie, 2009; Wharf and Arias, 2009; Beswick et al, 2015; Graziadei et al, 2017) که هر کدام به زیست‌مایه‌های تولید فضا از منظر اقتصادهای حاکم بر جامعه می‌نگرند. عملیتهایی که منجر به تولید فضا می‌شوند در فضای اجتماع رخ می‌دهند اما به معنای مردمی و اجتماعی بودن تولید فضا نیست. در ساختار اجتماعی؛ اقتصاد و سیاست دو رکن اصلی تولید فضا و مناسبات اجتماعی از دیدگاه لوفور و مارکس محسوب می‌شود. دولت، سرمایه، ایدئولوژی و هر نهاد و سازمانی که عاملیت فضا را به عهده دارند در تلاش‌اند تا محیط انسان‌ساخت را متناسب با نیازهای خاص خودشان تولید کنند و به‌مثابه یک محصول تحمیل‌شده عرضه نمایند. به بیان صریح‌تر، فضا در چارچوب روابط تولیدی جامعه خلق می‌گردد و بازتولید روابط تولید اصلی‌ترین رسالت آن است (Aghaei et al, 2020). بر همین مبنا سازمان اجتماعی در فرایند تولید فضا، بازتولید فضای اجتماعی را رقم می‌زنند یا به عبارتی؛ عملیتهای اجتماعی و مردمی، فضایی را تولید می‌نمایند که محصول آن به بازتولید روابط تولید متکی بر سرمایه توده‌ها (اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، طبیعی، فیزیکی، هوشمندی و سایر اشکال سرمایه) منجر می‌شود. این فضا همان چیزی است که دهه‌ها قبل، "ارنست کاسیرر (۱۸۷۴-۱۹۴۵)" فیلسوف برجسته آلمانی از آن به‌عنوان "فضای ادراکی، نمادین و ارگانیک" نام برد (Cassirer, 1994: 42-43). به‌گواه لوفور این فضا دقیقاً در نقطه مقابل فضای سرمایه با عملیتهای اقتصادی و همه‌متعلق‌تاش قرار دارد (Lefebvre, 1991). لوفور در تشریح تولید فضا یا شیوه‌های خلق فضا از یک تریالکتیک سه‌تایی و هم‌بسته بهره‌گرفت شامل "عمل یا کنش فضایی (محیط انسان‌ساخت)، بازنمایی‌های فضایی (فضای پنداشته) و فضاهای بازنمایی (زندگی روزمره)" (Lefebvre, 1991). پیرامون این انسجام ارگانیک، لوفور هشدار می‌دهد که اگر این تریالکتیک به‌عنوان یک مدل ذهنی تلقی گردد همه استحکاماتش را از دست می‌دهد و اگر آن را صرفاً انضمامی و عینی دریابیم، در این صورت به‌شدت محدود شده است (Lefebvre, 1991). پس ناگزیر باید بر هم‌نشست تولید مادی، تولید ایدئولوژی و تولید معنا را در یک مکان و در یک‌زمان تصور نماییم تا گردش مداری مدل حفظ شود (Aghaei et al, 2020). اهمیت تحلیل لوفور از تریالکتیک از اینجا نشأت می‌گیرد که هژمونی سرمایه‌داری در - بر - فضا عملی می‌شود تا با نظم‌بخشی به جامعه؛ کنترل ساختار فضاها و بازتولید آن تضمین گردد. در واقع نمی‌توان از این حقیقت غافل شد که سرمایه‌داری بورژوازی با تمام توان بر سر مبارزه از تصرف فضا، ابتکار عمل را به دست دارد و فضا به‌سان ظرفیتی چندبعدی می‌کوشد تا گردش و بازتولید ابژه‌های مبادله‌ای را تسهیل نماید. سلطه هر نهادی، سازمانی، ایدئولوژی و تفکری، طبقه‌ای، شخصی و هر چیزی بر فضا به معنای سلطه بر مکان و زمان است زیرا فضا به‌سان انتزاع انضمامی (واقعی) شناخته می‌شود در نتیجه سلطه سرمایه‌داری بر فضا به معنای سلطه آن بر مکان و زمان نیز می‌باشد. پس ناگزیر باید بر هم‌نشست تولید مادی، تولید ایدئولوژی و تولید معنا را در یک مکان و در یک‌زمان تصور نماییم تا گردش مداری مدل حفظ شود. در این راستا شیوه تولید سرمایه محور با خلق محیط انسان‌ساخت که حامل سرمایه‌های ثابت و در گردش است (Harvey, 1985) به تولید ایدئولوژی، آگاهی و دانش مرتبط با خود تحت عنوان فضای پنداشته می‌پردازد (Lefebvre, 1991)، که در نهایت زندگی روزمره شهروندان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در چنین فضایی مسئله شهری این است که تولید فضای اجتماعی جای خود را به تولید فضای اقتصادی خواهد داد و بن‌مایه زیست اجتماعی با تحولات شگرفی همراه خواهد بود بر همین اساس این پژوهش درصدد است تا در محیط انسان‌ساخت منطقه سه کلان‌شهر تهران که به‌عنوان یکی از کانون‌های مستعد فضای سرمایه در سه دهه اخیر شناخته می‌شود فضای پنداشته که حامل ایدئولوژی، آگاهی و دانش است را مورد بررسی قرار دهد و از منظر کارشناسان به بررسی این مسئله بپردازد که محیط انسان‌ساخت کنونی با گونه‌های مختلفی از سرمایه‌های تولیدی (فعالیت‌های مولد و کارگر بر)، خدماتی (فعالیت‌های مولد

و سرمایه‌بر)، رانتی (فعالیت‌های غیر مولد)، ارزش ساز و عقلانیت ساز (فعالیت‌های مصرفی و تجملی) به چه امر بازتولید شدنی گرایش دارد؟ و برآیند فضای کنونی به صورت بالقوه و یا بالفعل چیست؟ نقد و تفسیر این کنش‌های فضایی اولین گام برای هر نوع برنامه‌ریزی قلمداد می‌گردد و اهمیت این موضوع از آنجا نشأت می‌گیرد که فضای پنداشته به منزله حلقه و واسط میان کنش فضایی و فضای بازنمایی عمل می‌کند و ارتباط میان تولید و مصرف را برقرار می‌سازد بنابراین شناخت این فضا مبرم خواهد بود بخصوص آنکه در محدوده مطالعاتی در دهه‌های اخیر آمیزه‌ای از اقتصادهای لامکان در برابر اقتصادهای سنتی قرار گرفته و رقابت بر سر تسخیر فضا را به شکل تمام‌عیاری آشکار ساخته است که نتیجتاً این پیش‌فرض را تقویت می‌کند که محدوده مطالعاتی دارای فضایی ضد توسعه، مملو از فردگرایی، سوژگی کالا و سرمایه، بیگانگی و ... باشد. این نقد و تفسیر در چارچوب فضای سرمایه در تحقیقات پیشین داخلی مورد توجه نبوده و نمی‌توان پژوهشی در این زمینه را مثال زد و همچنین در طرح‌های شهری (بخصوص طرح تفصیلی منطقه سه و طرح ساختاری-راهبردی شهری تهران) که همواره زمینه‌های ورود سرمایه به فضا را فراهم نموده‌اند از پیامدهای آن غفلت ورزیده‌اند به همین دلیل در این پژوهش با بهره‌گیری از روش داده بنیاد و مصاحب‌های نیمه ساختاریافته، ایدئولوژی‌ها و برآیندهای مرتبط با فضای سرمایه استخراج می‌گردد.

مبانی نظری

فضا و تولید آن؛ واژه‌ای است که به کرات استفاده می‌شود و سابقه آن کهن است اما اصالت این بحث به لوفور فرانسوی، در کتاب معروف و گیج‌کننده "تولید فضا" نسبت داده می‌شود (Lefebvre, 1991). لوفور در تشریح تولید فضا یا شیوه‌های خلق فضا از یک مدل سه‌تایی بهره گرفت شامل "عمل یا کنش فضایی (محیط انسان‌ساخت)، بازنمایی‌های فضایی (فضای پنداشته) و فضاهای بازنمایی (زندگی روزمره)" (Lefebvre, 1991). بازنمایی فضایی لوفور بعدها توسط دیوید هاروی تحت عنوان محیط انسان‌ساخت و چرخه دوم انباشت سرمایه استفاده شد. هاروی اعتقاد دارد که محیط انسان‌ساخت تنها ابزار پیش‌رونده سرمایه‌داری برای غلبه بر فضا است (Harvey, 1985) به گونه‌ای که فضای فیزیکی در راستای تسلط بر زندگی روزمره و نهایتاً روزمرگی زندگی شهری تولید می‌شود و همانند ساختار و قالب تحرکات شهری عمل می‌کند. در گام بعد گفتمان و ایدئولوژی مرتبط با این فضا تحت عنوان فضای پنداشته تولید می‌گردد. این ایدئولوژی ذهنی از طریق ساختارهای فیزیکی (کنش فضایی)، نوع خاصی از رفتار و زندگی روزمره را از شهروندان طلب می‌کند و نتیجتاً به دنبال بازتولید چرخه سرمایه‌داری است زیرا فضاهای فیزیکی و ذهنی جهت بقای خود، گریزی جز تبدیل‌شدن شهروندان به ربات‌های انسان‌نما جهت بهره‌گیری از ساختارهای موجود را ندارند که در نهایت زندگی روزمره شهروندان را در فضای بازنمایی متأثر می‌سازد (Zieleniec, 2007) به همین دلیل اهمیت ایدئولوژی فضا از پایه‌ای‌ترین مفاهیم مرتبط با زیست شهری محسوب می‌شود. از آنجایی که فضا به واسطه سرمایه تسخیر شده و به منطق آن وابسته گشته است و از ایدئولوژی و عقیده سرمایه‌داری زاییده شده است شکل روابط سرمایه‌داری را در زندگی روزمره تحمیل می‌کند (Saunders, 1981: 156). سرمایه‌داری نه تنها بخش‌های موجود [فضاهای کنونی] را به اطاعت واداشته و فضاهای جدیدی را تولید نموده بلکه هر آنچه را که از قبل هستی یافته بود سرنگون ساخته است از جمله سازمان‌ها و نهادها، و حتی اوقات فراغت، هنر، دانش، واقعیت‌های شهری و زندگی روزمره. به عنوان نمونه؛ قدرت سرمایه‌داری در فضاهای شهری از طریق معماری نمادین و عمدتاً عمودی و اعجاب‌انگیز نمایش داده می‌شود (Lefebvre, 1973: 88).

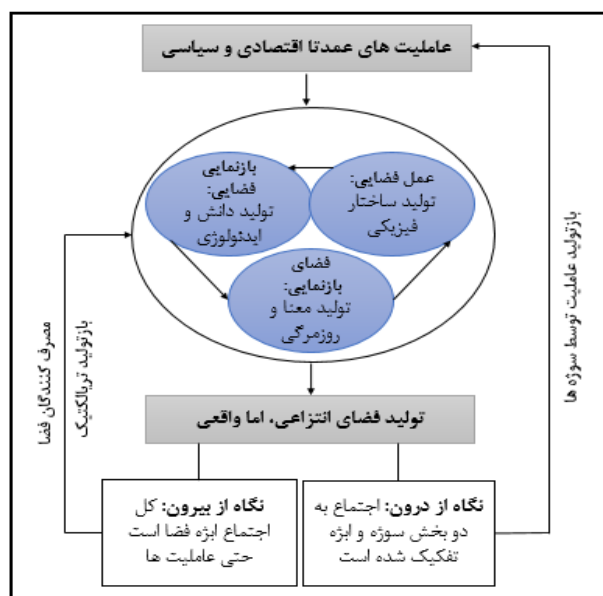
شکل ۱. مدل تریالکتیکی لوفور و درهم تنیدگی عمل (کنش) فضایی، بازنمایی فضایی و فضای بازنمایی
منبع: (با اقتباس از Lefebvre, 1991)

پیش از بحث ایدئولوژی و فضا و در واقع از دهه ۱۹۴۰، لوفور به تحلیل زندگی روزمره در دنیای مدرن علاقه‌مند شد. بدین معنا که چگونه فعالیت‌ها و روابط افراد و گروه‌ها در زندگی روزمره و در واقع در فضا، بنیان‌ها و اساس عمل و رفتار اجتماعی را فراهم می‌کند؟ از دیدگاه لوفور، تحلیل زندگی روزمره چیزی است که فیلسوفان باید آن را از طریق فهم جهان مدرن درک کنند و تغییرات اساسی را در آن ایجاد نمایند. لوفور بعدها خود این مفهوم را پروراند که "ایدئولوژی از فضای دریافته جدایی‌ناپذیر است". در واقع هر نوع فضای پنداشته که با بازتولید روابط تولید در ارتباط باشد امری ایدئولوژیکی است و در نهایت فضای ادراک شده (دریافته) را بازتولید می‌کند. در چنین حالتی؛ ایدئولوژی یک تأثیر عملی بر بقا و سلطه سرمایه‌داری دارد (Lefebvre, 1991). نقش ایدئولوژی در چارچوب فضا عبارت است از تبانی در جهت موافقت استثمار کننده و استثمار شده. بدین ترتیب سلطه یک رابطه پویاست که در آن سلطه‌گر باید پیوسته جهت حفظ جایگاهش در تقابل باشد. این سلطه متضمن رهبری و پیش برنده ایدئولوژی است که لوفور حتی پا را قدمی فراتر گذاشته و برنامه‌ریزی را به مثابه بخشی از عمل سلطه‌گرایانه قدرت و سیاست بر فضا توصیف می‌کند. برای لوفور، ظهور برنامه‌ریزی به مثابه ایدئولوژی^۱ مربوط به یک سده اخیر (اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم) است. ایدئولوژی برنامه‌ریزی از این تاریخ به بعد فضاهای شهری را همانند ابزارهای در نظر می‌گرفت که از طریق آن، فضا می‌توانست بازنمایی شود (فضای زیسته تولید گردد) و بر آن استیلا یابد یا آن را برای فروش به مثابه یک کالای مصرفی؛ تقسیم و تفکیک نموده و برای کارکردهای خاصی (منحصراً سودآور) در نظر گیرد (Zieleniec, 2007). البته لازم به ذکر است دیدگاه‌های متضاد با لوفور هم در این زمینه برجسته است. برخلاف لوفور و در تقابل با دیدگاه سازماندهی شده وی؛ کاستلز در کتاب "مسئله شهری"^۲ نظریه‌ای خاص در مورد فضا را به رسمیت نمی‌شناسد و صرفاً مسئله فضا را بخشی از تئوری‌های اجتماعی قلمداد می‌کند. از دیدگاه مانوئل کاستلز، فضا یک محصول پیچیده اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، تکنولوژیکی و نشانه‌ای است و صرفاً تک عاملی نمی‌باشد. اما اگر بنا باشد عاملیت‌های اصلی مشخص گردند کاستلز به تبعیت از منطق آلتوسری، ساختار اجتماعی را مرکب از یک سیستم اقتصادی و همچنین سیستم‌های سیاسی و ایدئولوژیکی می‌داند که کنش میان آنان، فضا را تولید می‌کند (Castells, 1977). به هر صورت در هر دو دیدگاه، بر فضای ایدئولوژیکی تأکید شده گرچه منطق آن متفاوت است. بر همین اساس باید پذیرفت که شهر یک زمینه و مفهوم فضایی است جایی که در آن روابط تولید از طریق استفاده مداوم از فضا [و کنترل بر آن] بازتولید می‌شوند. از آنجایی که فضا به واسطه سرمایه تسخیر شده و به منطق آن وابسته گشته است بنابراین فضا از ایدئولوژی و عقیده سرمایه‌داری زاینده شده است و شکل روابط سرمایه‌داری را در زندگی روزمره تحمیل می‌کند (Saunders, 1981: 156) و سرمایه به

۱. برنامه‌ریزی از دیدگاه لوفور به مثابه یک "انضباط سازمان‌دهی شده و نهادینه‌شده در جامعه" است. به روشنی آشکار است برنامه‌ریزی به معنای، مداخلات طراحی شده در زیرساخت‌های فیزیکی، اجتماعی و فضایی در عرصه‌های شهری، دارای تاریخچه بسیار طولانی‌تری است.

2. The Urban Question: A Marxist Approach (Social structure and social change)

جایگاه سوژه ارتقا یافته و اجتماع در جایگاه ابژه تنزیل می‌یابند. آنچه می‌توان از مجموع این نظریات استنباط کرد مبتنی بر این است که مادامی که سرمایه به تصرف و سلطه بر فضا دست یابد، فضا و هر آنچه در آن است دچار نوعی دگرگونی بنیادین در راستای هژمونی سرمایه خواهد شد. نمی‌توان به این دیدگاه‌ها برجسب نامعقول و غیرعقلانی زد زیرا در یک تحلیل تاریخی می‌توان این فرضیه را به تأیید رساند و چیرگی سرمایه بر فضا و فضا بر زندگی مردم را نمایان ساخت. بر همین اساس می‌توان مدل نظری پژوهش را بر این اساس طراحی کرد که عاملیت‌های اقتصادی و سیاسی مرتبط با اقتصاد سرمایه محور طی فرایند سه‌گانه لوفوری به تولید فضای انتزاعی ولی درعین حال واقعی دست خواهند زد که از یک سو دوگانه سوژه-ابژه را طراحی می‌کنند و از سوی دیگر کل فضا و حتی عاملیت‌ها تبدیل به ابژه برای تحقق انباشت سرمایه خواهند شد. آنچه از عاملیت سرمایه‌داری و یا ایدئولوژی سرمایه‌داری استنتاج می‌گردد مبتنی بر ساختاری است که به دو بخش سوژه و ابژه تقسیم شده است تا بازتولید روابط تولید را فراهم سازد. مارکس سوژه را در صاحبان سرمایه؛ و لوفور سوژه را در عاملیت‌های سرمایه‌داری یا ایدئولوژی دولت‌ها و برنامه‌ریزان مبتنی بر سرمایه‌داری می‌پندارد. لوفور به‌صراحت بیان می‌کند که سرمایه‌داری و نو سرمایه‌داری، فضاهای انتزاعی [ولی درعین حال واقعی] را تولید کرده است که "جهان کالاها" و "منطق نوین" را در برمی‌گیرد که به‌واسطه آن قدرت پول و قدرت دولت سیاسی را در اختیار دارد. این فضا از یک سو مبتنی بر شبکه‌ای وسیع از بانک‌ها، مراکز تجارت و فرایندهای عمده تولیدی؛ و از دیگر سو بر بزرگراه‌ها، فرودگاه‌ها و شبکه‌های اطلاعاتی متکی است [جهت گردش سرمایه؛ که هاروی نیز در کتاب شهری شدن سرمایه در بحث چرخه دوم سرمایه به آن اشاره دارد]. دیالکتیک و در بین بودگی سوژه و ابژه از اینجا نشات می‌گیرد که از یک سو فعالیت‌های پویا و پررونق اقتصادی در جریان است ولی از سوی دیگر، فضاهای شهری [فضاهای تاریخی شهر، سرچشمه‌های اصلی تولید ثروت فرهنگی، روابط و تعاملات اجتماعی] از هم فروپاشیده است (Lefebvre, 1991: 53) و سوژه سرمایه برای گردش و انباشت، ابژه شهر را به ورطه نابودی کشانده است و فضاهای متناسب با نیازهای خاص خود را بازتولید می‌نماید.

شکل ۲. مدل نظری پژوهش: تولید و بازتولید فضا توسط عاملیت‌های مرتبط با سرمایه
منبع: نگارنده (با اقتباس از Lefebvre, 1991)

این پژوهش با بهره‌گیری از نظریه داده بنیاد^۱ درصدد کشف مسئله شهری در تولید فضای کنونی است. نظریه داده بنیاد یا مبنایی، گونه‌ای از روش‌شناختی کیفی و استقرایی است که تاکنون در مطالعات شهری کمتر مورد استفاده قرار گرفته اما تمرکز بیشتری بر فرایند تحلیل دارد که می‌تواند ادراک ذهنی افراد از وضعیت موجود را بر مبنای تحلیل سیستماتیک و کدگذاری شده [از سؤال باز و نیمه ساختاریافته] استخراج نماید. بنیان این تئوری یعنی بارنی گلیزر و آنسلم اشتراوس آن را تحت عنوان "کشف نظریه از طریق داده" توصیف کردند (Acun, Acun and Yilmazer, 2018; Silverman, 2011) که می‌تواند در یک شرایط حداقلی به توسعه [یا اصلاح] یک نظریه منجر گردد (Corbin and Strauss, 1990). این نظریه سه‌گام عمده شامل کدگذاری باز^۲، محوری^۳ و انتخابی^۴ را در برمی‌گیرد (Watts et al, 2017) که مستخرج از پاسخ کارشناسان و خبرگان به سؤال باز در یک مصاحبه نیمه ساختاریافته است. پاسخ‌های کدگذاری شده وارد نرم‌افزار مکس کیو دی ای^۵ (نسخه ۲۰۱۸) می‌شود و در نهایت اشتراکات و تضادها به دست می‌آید و بر مبنای کلیدواژگان؛ ارتباط ساختاری کدها و نظریه جدید ارائه می‌گردد. در این پژوهش سؤالی که از کارشناسان پرسیده شد، بر مبنای وضعیت موجود منطقه سه شهر تهران است که نیم‌رخ محیط انسان‌ساخت منطقه مطابق جدول شماره ۱ در اختیار آنان قرار گرفت.

به نظر می‌رسد محیط انسان‌ساخت در منطقه سه با گونه‌های مختلفی از انباشت سرمایه قابلیت تأثیرگذاری بر زیست شهروندان را خواهند داشت و شیوه تولید کنونی به صورت‌بندی فضای سرمایه متناسب با ساختار خود گرایش دارد. همین مسئله موجب گشته تا گونه‌های انباشت همراه با شیوه‌های مختلف تولید در فضاهای مستعد منطقه استخراج گردد و بر اساس این شاخص‌ها تحلیل داده بنیاد انجام گیرد.

جدول ۱. ساختار گردش سرمایه در منطقه بر حسب گونه‌های انباشت

شاخص‌ها	زیرشاخص‌ها	تعداد	الگوی توزیع
انباشت تولیدی	بنگاه‌های اقتصادی تولیدی	۵۰ واحد فعال و نیمه فعال	محورهای ارتباطی فرعی
	بنگاه‌های اقتصادی بازرگانی	بیش از ۴ هزار واحد (اغلب واسطه‌ای و بازاریابی کالاهای خارجی)	کل فضای منطقه
انباشت خدماتی	هتل‌ها و مراکز اقامتی مجلل	۲۰ واحد	محورهای ارتباطی درجه یک و دو
	شرکت‌های مسافرتی	۳۰۰ شعبه	کل محورهای ارتباطی منطقه (درجه یک، دو و محلی)
	دفاتر حمل‌ونقل بین‌المللی و داخلی	۷۹ شرکت	کل محورهای ارتباطی منطقه (درجه یک، دو و محلی)
	دفاتر بیمه	۵۶۳ نمایندگی	کل محورهای ارتباطی منطقه (درجه یک، دو و محلی)
	دفاتر حسابرسی، حقوقی و امور اقتصادی	۳۴ موسسه (۱۵ درصد از مؤسسات تهران)	کل محورهای ارتباطی منطقه (درجه یک، دو و محلی)
	شبکه بانکی	۴۱۰ شعبه (۱۰ درصد از بانک‌های تهران)	کل محورهای ارتباطی منطقه (درجه یک، دو و محلی)
	فروشگاه‌های برند و لوکس	بیش از ۳۰۰ واحد (پوشاک، کفش، وسایل چرمی و لوازم خانگی)	کل محورهای ارتباطی منطقه (درجه یک، دو و محلی)

1- Grounded Theory (GT)

2- Open Coding

3- Axial Coding

4- Selective Coding

5- MAXQDA

سازي تجملات			
کل محورهای ارتباطی منطقه (درجه یک، دو و محلی)	۱۰۹ واحد	رستوران‌های فرنگی	
کل محورهای ارتباطی منطقه (درجه یک، دو و محلی)	۹۴ واحد	فست‌فودهای لوکس	انباشت ارزش ساز (مصرفی)
کل محورهای ارتباطی منطقه (درجه یک، دو و محلی)	۱۲۷ واحد	کافی‌شاپ‌ها	
کل محورهای ارتباطی منطقه (درجه یک، دو و محلی)	بیش از یک هکتار در محورهای ارتباطی با کارکرد اقتصادی	اراضی بایر	انباشت رانتي
کل فضای منطقه	پشتیبانی از تولید سود با قابلیت تورم ۶۰۰ درصدی در ۷ سال	بازار زمین و مسکن	

پس از ارائه سؤال (گام اول) و فرضیه (گام دوم) که در چارچوب روش‌شناختی نظریه داده بنیاد (گام سوم) قرار می‌گیرد در گام چهارم محوری‌ترین اقدام مشخص نمودن جامعه آماری است. جامعه آماری پژوهش متشکل از کارشناسان و نخبگان علمی است که به صورت عام در زمینه اقتصاد شهری و به صورت خاص تر در زمینه سرمایه‌داری و شهر (فضای سرمایه) تخصص دارند. حجم جامعه آماری با توجه به کثرت بخش‌های دانشگاهی و دستگاه‌های اجرایی نامشخص است. در مرحله پنجم؛ جامعه آماری به جامعه نمونه تقلیل می‌یابد و از میان آنان شاخص‌ترین افراد انتخاب می‌گردد بنابراین متخصصان مربوطه حجم نمونه را شکل می‌دهند و تعداد آنان بنا بر اشباع داده‌ها و میزان پاسخگویی نمونه‌ها به سؤالات به تعداد ۱۷ نفر برگزیده شده‌اند. روش نمونه‌گیری نیز با توجه به کیفی بودن پژوهش و لزوم استناد کردن به نظرات متخصصین، به صورت غیرتصادفی-هدفمند انتخاب گردید. در گام بعدی سؤال پژوهش برای صاحب‌نظران ارسال یا قرائت شد و از آنان در این باره پرسش‌گری به عمل آمد که پس از جمع‌آوری نظرات و مشاهده تمامی پاسخ‌ها، فرایند کدگذاری در سه سطح باز، محوری و انتخابی انجام شد و در گام نهایی، پس از تحلیل و آزمون فرضیه؛ جمع‌بندی و مدل نهایی ارائه گردید. لازم به ذکر است بیان گردد که متن مصاحبه همانند نظریه‌پردازان این روش (Glaser And Strutzel, 1968; Ley, 2004; Glaser, 1978; Pandit, 1996) بر اساس نمونه‌گیری نظری تحلیل گشته بدین معنا که پس از اولین برداشت، به طور هم‌زمان فرایند کدگذاری داده‌ها آغاز، و مهم‌ترین گزاره‌ها و تأکیدات صاحب‌نظران استخراج شد و این روش تا زمانی ادامه یافت که اشباع نظری حاصل گشت. وجه کیفی بودن این پژوهش موجب گشته تا روایی و پایایی آن برخلاف تحقیقات کمی متکی بر متناسب بودن طراحی و فرایند کار (Winter, 2000)، ارتباط صحیح هدف و سؤال؛ و تفهیم کامل سؤال پژوهش باشد در همین راستا چهار تن از اساتید همکار (اساتید راهنما و مشاور رساله) به‌عنوان متخصصین این امر، بازبینی و اصلاحات مورد به مورد این بخش را در تمامی مراحل از جمله طراحی سؤال اصلی، فرایند تحلیل، فرایند کدگذاری و استنتاج نهایی را انجام داده‌اند. ضمن آنکه پاسخ‌دهی به سؤال توسط جامعه نمونه نیز مصداق پایایی و روایی این بخش از پژوهش است. جهت جلوگیری از به حاشیه رفتن تحلیل‌ها و انحراف مباحث؛ هم‌زمان با ارائه پرسش و فرضیه به کارشناسان؛ کلیدواژه‌گانی نیز در اختیار آنان قرار گرفت تا ایده ذهنی و چارچوب پاسخ برای آنان شکل گیرد. و صرفاً محدود به برآیندهای ذهنی و واقعی انباشت سرمایه حول مسائل اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی است (گرچه سایر ابعاد از جمله مدیریتی، سیاسی و زیست‌محیطی را نیز ممکن است در برگیرد اما این بخش‌ها عمدتاً در زیرمجموعه سایر ابعاد جای می‌گیرند. به‌عنوان مثال؛ بخش مدیریتی در زیرمجموعه برخی از کدهای اجتماعی قرار دارد و همین‌طور زیست‌محیطی در زیرمجموعه اقتصادی). در چنین شرایطی سؤال به صورت باز

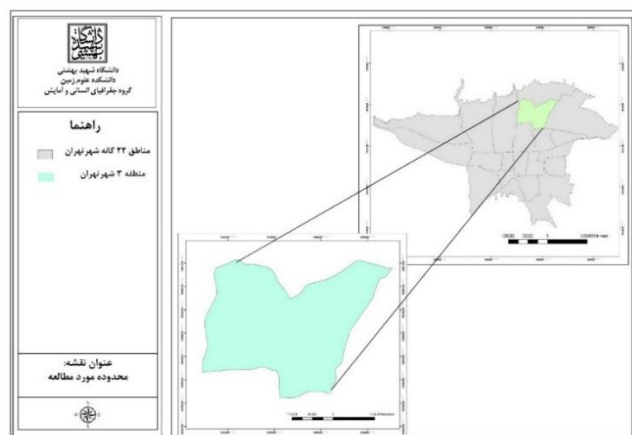
مورد پرسش قرار گرفته و نوع مصاحبه نیمه ساختاریافته محسوب می‌گردد. پس از آنجا نظریه داده بنیاد، با بهره‌گیری از روش فرا تحلیل کیفی، تعداد ۳۷ مقاله که در دو دهه اخیر در زمینه فضای سرمایه به چاپ رسیده است استخراج شد و مقایسه نتایج این پژوهش با پژوهش‌های پیشین صورت گرفت. لازم به ذکر است که در گام نخست، ۱۸۵ مقاله بر اساس کلیدواژگان، از پایگاه‌های علمی گزینش شد اما پس از حذف دوبرحله‌ای مقالات غیر مرتبط، در گزینش نهایی ۳۷ مقاله مرتبط یافت گردید.

۱	سوال	فضای پنداشته در محیط مصنوع حامل چه ایدئولوژی و برآیندی است؟		
۲	فرضیه	فضای پنداشته در محیط مصنوع حامل ایدئولوژی‌ها و برآیندهای مرتبط با سرمایه‌داری است		
۳	روش شناسی	نوع تحقیق	روش	استدلال
		داده بنیاد	کیفی	استقرایی
۴	جامعه	اعضای جامعه	حجم جامعه	
		کارشناسان	نامحدود	
۵	نمونه	اعضای نمونه	حجم نمونه	روش نمونه‌گیری
		متخصصان دانشگاهی	۱۷ نفر	هدفمند
۶	تحلیل	تحلیل مفهوم	تحلیل مقوله اولیه	تحلیل مقوله اصلی
		کد باز	کد محوری	کد انتخابی
۷	نتیجه	تحلیل فرضیه	کشف نظریه	

شکل ۳. کاربرد نظریه داده بنیاد در نقد محیط انسان ساخت

محدوده مورد مطالعه

منطقه سه با جمعیتی بالغ بر ۳۳۰۶۴۹ نفر در سال ۱۳۹۵ به‌عنوان یکی از مناطق ۲۲ گانه شهرداری تهران در پهنه شمال شرقی شهر واقع شده است. این منطقه از شمال با منطقه ۱، از جنوب با مناطق ۷ و ۶، از غرب با منطقه ۲ و از شرق با منطقه ۴ هم‌جوار است. مرزهای جغرافیایی منطقه در وضع موجود به شریان‌های ارتباطی شامل؛ الف) حد شمالی: بزرگراه چمران، بزرگراه مدرس و بزرگراه صدر؛ ب) حد شرقی: خیابان پاسداران و خیابان شریعتی؛ ج) حد جنوبی: بزرگراه رسالت، بزرگراه حقانی و بزرگراه همت؛ د) حد غربی: بزرگراه چمران محدود شده است.

شکل ۴. محدوده مطالعاتی

یافته‌ها و بحث

کدگذاری باز

در مرحله کدگذاری باز با بهره‌گیری از پاسخ‌های به‌دست‌آمده از نخبگان، تمامی کلیدواژگانی که در نقد (مثبت و منفی) تولید فضای کنونی نگاشته شده، به‌صورت جزئی در جدول ارائه گردیده است. این کلیدواژگان بدون گروه‌بندی و صرفاً بازتابی از اندیشه پرسش‌شوندگان به شکل خام است که در سایر مراحل کدگذاری، در قالب دسته‌بندی ارائه می‌گردد.

جدول ۲. پنج مورد کدگذاری باز و ارائه مفاهیم در ارتباط با آسیب‌شناسی و برآیندهای کنش فضایی

شماره کد	مفاهیم	تعداد کدهای اولیه
۱	گفتمان ضد توسعه در فضا، از بین بردن اقتصاد مولد، افزایش بیکاری طبقه کارگر، رانت، فساد اقتصادی، تسخیر فضا توسط شبکه بانکی، ورود سرمایه‌های بانکی به بخش زمین و مسکن، رواج سبک زندگی غربی، افزایش ناامنی غذایی برای اکثریت شهروندان، خروج ارزش افزوده از اقتصاد محلی، سلب مالکیت غذایی، زوال اقتصاد محلی، نابودی فرهنگ دموکراسی غذایی، مصرف‌کننده سیری‌ناپذیر، از بین بردن تولیدات داخلی، خروج ارز از کشور، نهادینه‌سازی فرهنگ مصرف‌گرا، تغییر ارزش‌های فرهنگی، تسخیر اهداف و آمال جامعه توسط نهادهای سرمایه‌ای، افزایش احساس در حاشیه بودن توسط توده‌ها، گسترش وندالیسم، تن‌پروری و دوری از فرهنگ‌های سنتی از جمله قناعت نکردن و عدم صرفه‌جویی اقتصادی، کاهش استطاعت پذیری مسکن، جدایی‌گزینی اکولوژیکی، کاهش تنوع مسکونی، افزایش ریسک سرمایه‌گذاری در بخش‌های مولد، تضعیف بخش تولیدی، ترغیب طبقه بورژوازی دولتی برای ورود به عرصه سوداگری، و فاصله گرفتن انسان و کالا از سرمنشأ اصلی تولید و بیگانگی.	۳۰
۲	مشکلات در فضای فرهنگی، مصرف توده‌وار، انسان پوچ، بی‌محتوا و استاندارد، یک دست شدن فرهنگ، کنترل توده‌های کارگری و مردم، کنترل افکار و اعمال مردم، استحکام‌بت‌وارگی کالا، غلبه ارزش مبادله‌ای، رشد سرمایه‌داری انحصاری، شکل بخشیدن به سلیقه و اولویت توده‌ها، خلق نیازهای غیرواقعی، سازمان‌دهی مردم، و تحمیل فرهنگ به‌صورت ناخودآگاه.	۱۳
۳	سوداگری زمین و مسکن، بورژوازی مستغلات، ارزش سوداگری، بیماری هلندی، گرایش به سمت فعالیت‌های غیرمولد، تراکم فروشی، آلودگی هوا، غیرقابل‌سکونت بودن شهر، دولت متمرکز و اقتدارگرا، عدم واگذاری قدرت به سطح محلی، شبکه مالی ناکارآمد، گسترش دیوان‌سالاری و بروکراسی، تک‌قطبی شدن فضا، تولید قدرت‌های در سایه، عدم شکل‌گیری جامعه مدنی، تنزیل سرمایه اجتماعی، تولید فضا بر مبنای منافع فردی، بیگانگی شهروندان با فضا، و تضاد با حق به شهر.	۱۹
۴	عدم بهره‌گیری از نیروهای متخصص در فرایند توسعه، نابودی مشاغل فکری و هوشمندی، حق تعیین سرنوشت جامعه به دست نیروی سرمایه، فردگرایی و گرایش به نفع شخصی، کالایی شدن فضا، هویت‌بخشی از طریق صنعت مد، رانت اقتصادی و متعاقب آن رانت مدیریتی و اطلاعاتی، برنامه‌ریزی ماموریت‌گرا و نه منابع محور، رقابت آزاد بدون توانمند ساختن اقتصادهای کوچک، غول‌گرایی اقلیت‌ها، و تولید فضای خاص محور.	۱۱
۵	کاهش قدرت شهروندان در عرصه‌های عمومی، انحصار فضا توسط سرمایه‌های کلان غیرمولد، تولید فضای اقتصادی و غیر دموکراتیک، کاهش آزادی انتخاب شهروندان، مصرف توده‌وار، تسلط جریان سرمایه‌بر ارکان فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی منطقه، سیاست‌گذاری‌های صرفاً اقتصادی، بازدهی اقتصادی بدون بازدهی اجتماعی، تسلط گفتمان اقتصادی بر فضاهای شهری، طبقاتی شدن فضا، طبقاتی شدن اجتماع، طردشدگی بخشی از اجتماع، و احساس تخاصم در فضاهای شهری.	۱۲

تمامی کدهای برگرفته از اظهارنظر کارشناسان مستقیماً در متن مصاحبه مورد اشاره قرار گرفته و جهت افزایش روایی و پایایی تحلیلی از ارائه کدهای محتوایی یا غیرمستقیم اجتناب شده است. بر همین اساس، متن ۱۷ مصاحبه منجر به استخراج ۳۰۴ کد یا مفهوم اولیه گردیده است. مفاهیم ارائه‌شده در هر کدام از کدها، بیان‌کننده دیدگاه غالب کارشناسان در زمینه کنش فضایی و تأثیرات بالقوه و بالفعل آن در بازتابی فضایی است. در برخی از متون مصاحبه، کارشناسان به دلیل تخصص ویژه‌ای که در دامنه کلی موضوع داشته‌اند اظهارنظر کلان‌تری را مطرح نموده‌اند و در برخی از مصاحبه‌ها نیز صرفاً به ابعاد ویژه و شاید کمتر شناخته‌شده‌ای اشاره گردیده (همانند کدهای شماره ۲ و ۱۳) که تاکنون کمتر به آن‌ها

توجه شده و وجه غالب و خاص آن در دیدگاه میان‌رشته‌ای بودن مفاهیم نهفته است.

کدگذاری محوری

در مرحله کدگذاری محوری، هر کدام از مفاهیم به مقوله‌های فرعی تبدیل می‌شود. هر مقوله برگرفته از دو یا چند مفهوم است که از این طریق با ارائه دسته‌بندی کلی‌تر می‌توان امکان مقایسه و گردآوری کدهای هم محتوا با بار معنایی مشترک را فراهم نمود. این مقایسه کمک می‌نماید تا زمینه‌های مشترک میان آنان را کشف نمود (Selden, 2005) و با روش تطبیق مداوم و مستمر به نتایج نهفته در کدها دست‌یافت. در جدول زیر طبقه‌بندی کیفی مقوله‌های فرعی و شماره کدهای آن ارائه شده است.

جدول ۳. کدگذاری محوری و تبدیل مفاهیم به مقوله‌های فرعی در منطقه سه شهر تهران

ردیف	مقوله‌های فرعی	شمار کدها	تعداد تجمعی کدها
۱	انحصارگرایی	۱۶-۱۴-۱۳-۱۲-۱۱-۱۰-۸-۵-۳-۲-۱	۱۳
۲	مصرف‌گرایی	۱۷-۱۶-۱۴-۱۳-۱۲-۱۱-۱۰-۹-۸-۷-۶-۵-۴-۲-۱	۳۳
۳	نابرابری غیرمنصفانه و بی‌عدالتی	۱۶-۱۵-۱۲-۱۱-۹-۷	۸
۴	بیکاری و کاهش اشتغال	۱۵-۱۴-۱۲-۱۱-۹-۶-۱	۷
۵	فضای رانته	۱۷-۱۶-۱۵-۱۴-۱۲-۱۱-۹-۴-۳-۱	۱۲
۶	بیگانگی	۱۵-۱۴-۱۲-۳-۱	۶
۷	تغییر ارزش‌های فرهنگی	۱۷-۱۴-۱۳-۹-۸-۷-۴-۲-۱	۱۲
۸	سوداگری	۱۶-۱۴-۱۱-۹-۳-۱	۹
۹	کالایی شدن فضا	۱۶-۶-۴-۲	۴
۱۰	طبقاتی شدن فضا	۱۷-۱۶-۱۵-۱۴-۱۳-۱۲-۱۱-۸-۷-۶-۵-۱	۱۷
۱۱	اقتصاد غیرمولد	۱۷-۱۶-۱۵-۱۴-۹-۶-۵-۳-۱	۱۳
۱۲	نابودی اقتصاد محلی	۱۰-۱	۳
۱۳	کنترل شهروندان (افکار و اعمال)	۱۶-۵-۲-۱	۹
۱۴	تضاد با توسعه	۱۷-۱۴-۱۳-۱۱-۷-۶-۱	۱۱
۱۵	نابودی خلاقیت و کارآفرینی	۱۷-۸-۷-۶-۴	۶
۱۶	تولید نیازهای ساختگی	۱۱-۷-۲	۵
۱۷	از بین بردن آگاهی شهروندان	۱۳-۱۲-۱۰-۷-۲	۵
۱۸	قدرت متمرکز	۱۷-۱۳-۱۲-۱۱-۵-۴-۳	۱۴
۱۹	طردشدگی	۱۷-۱۵-۱۱-۷-۶-۲-۱	۹
۲۰	ناپایداری اقتصادی	۱۷-۱۶-۱۵-۸-۳	۵
۲۱	رقابت نابرابر	۱۴-۱۲-۸-۷-۶-۴	۷
۲۲	خروج منابع ارزی از کشور	۱۷-۱۴-۱	۳
۲۳	خلق ارزش افزوده در بخش‌های غیرمولد	۱۷-۱۶-۱۰-۹-۸-۵-۱	۱۱
۲۴	نابودی بخش مولد و کارگر بر	۱۴-۱۲-۱۰-۹-۸-۱	۱۰
۲۵	زوال سرمایه‌های جامعه مدنی	۱۷-۱۴-۱۳-۱۱-۸-۶-۳	۱۳
۲۶	عدم تحقق شهر خوب	۱۵-۱۲-۱۰-۷-۶-۳-۱	۱۲
۲۷	تولید فضای متخاصم	۱۷-۱۴-۶-۵-۱	۷
۲۸	بت‌وارگی کالا	۱۶-۱۲-۱۱-۲	۵
۲۹	تقدم منافع فردی بر اجتماعی	۷-۶-۴-۳	۵
۳۰	تولید دانش متضاد با روند توسعه	۱۷-۱۲-۱۰-۵-۱	۶
۳۱	سلطه اقتصادی بر فضا	۱۲-۱۰-۸-۵-۴-۱	۱۰

۳۲	برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری ناکارآمد	۴-۵-۶-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۷	۱۹
۳۳	فضای بدون نظم	۱-۳-۴-۶-۷-۹-۱۳-۱۴-۱۵	۱۰

در جدول فوق، ۳۳ مقوله فرعی از مفاهیم اولیه استخراج گردید. تعداد اندکی از مفاهیم در چند مقوله وجه کاربردی داشته و از این طریق اشاره مستقیمی به مقوله‌های مختلف دارد که جهت بررسی دقیق‌تر فرایند تحلیل از ادغام یک‌به‌یک امتناع شده و از کاربرد چندجانبه برخی از مفاهیم بهره گرفته شد. بیشترین وجه اشتراک در مفاهیم اولیه در مقوله "مصرف‌گرایی" نمایان است که در بیش از ۱۵ مصاحبه و ۳۳ کد تجمیعی به آن اشاره شده است. پس از آن، مقوله "برنامه‌ریزی و سیاست‌های ناکارآمد" با ۱۹ کد تجمیعی در ۱۰ مصاحبه قرار دارد. در ادامه تحلیل داده بنیاد، مقوله‌های فرعی در مقوله‌های اصلی تجمیع می‌شوند و فرایند سلسله‌مراتبی (از جزئیات به کلیات) در راستای ارائه نظریه جدید که منطبق با شرایط ویژه منطقه سه تهران است به اتمام می‌رسد.

کدگذاری انتخابی

در مرحله کدگذاری انتخابی که هدف از آنجا آن قوام یافتن هرچه بیشتر مفاهیم و مقوله‌های فرعی است (آلان، ۲۰۰۳) محقق تلاش دارد تا با رویکرد اکتشافی و دسته‌بندی کلی‌تر به سازمان‌دهی داده‌های اولیه بپردازد و علاوه بر اعتبار بخشیدن به نظریات پیشین در راستای نقد آن گام بردارد. بر همین اساس مقوله‌های اصلی در کدگذاری انتخابی توسط نگارندگان انتخاب می‌شوند که این مقوله‌ها حاصل مفاهیم و مقوله‌های فرعی است که در مراحل قبل فرایند خطی آن طی شد و در این مرحله یکپارچه‌سازی داده‌های اولیه بر اساس وجه اشتراک و بار معنایی مشترک هر کدام از مقوله‌های فرعی به انتها می‌رسد.

جدول ۴. کدگذاری انتخابی و تبدیل مقوله‌های فرعی به مقوله اصلی در منطقه سه شهر تهران

زمینه	مقوله‌های فرعی	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	مقوله‌های اصلی
فضای سرمایه‌تلقایی	• مصرف‌گرایی؛ • تولید نیازهای ساختگی.	مصرف انبوه (۱) ^۱	• نابودی خلاقیت و کارآفرینی؛ • سلطه اقتصادی بر فضا؛ • نابودی اقتصاد محلی.	ابژه‌گی فضا و عاملیت‌های اجتماعی (۸)
	• انحصارگرایی؛ • قدرت متمرکز.	قبضه قدرت (۲)	• کنترل شهروندان (افکار و اعمال)؛ • از بین بردن آگاهی شهروندان؛ • تولید دانش متضاد با روند توسعه؛ • تغییر ارزش‌های فرهنگی.	صنعت فرهنگ (۹)
	• خروج منابع ارزی از کشور؛ • ناپایداری اقتصادی.	بحران اقتصادی (۳)	• نابودی بخش مولد و کارگر بر؛ • اقتصاد غیرمولد؛ • بیکاری و کاهش اشتغال.	استثمار (۱۰)
	• بیگانگی؛ • طردشدگی.	بیگانگی (۴)	• تقدم منافع فردی بر اجتماعی • زوال سرمایه‌های جامعه مدنی	گفتمان فردگرایی (۱۱)
	• برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری ناکارآمد؛ • فضای بدون نظم.	برنامه‌ریزی غیر دموکراتیک (۵)	• تولید فضای متخاصم؛ • عدم تحقق شهر خوب؛ • تضاد با توسعه.	فضای ضد توسعه (۱۲)

۱. شماره‌هایی که در جدول فوق در برابر در هر کدام از مقوله‌های اصلی ذکر شده است در جهت تطبیق یافته‌های منطقه سه با ادبیات جهانی در سرتیتر بعدی بکار رفته است.

جامعه طبقاتی (۱۳)	پشتیبانی از تولید سود برای سود (۶)	● خلق ارزش افزوده در بخش‌های غیرمولد؛ ● فضای رانتی؛ ● سوداگری.
رقابت و دستاورد نابرابر (۱۴)	● نابرابری غیرمنصفانه و بی‌عدالتی؛ ● رقابت نابرابر.	● بت‌وارگی کالا؛ ● کالایی شدن فضا.

یافته‌های بخش کدگذاری انتخابی حاکی از آن است که تعداد ۱۴ مقوله اصلی از ۳۳ مقوله فرعی گزینش شده است. مقوله‌های اصلی برگرفته از دیدگاه نگارندگان و بر اساس ادبیات پژوهش و پیشینه تحقیقاتی پژوهشگرانی است که در نقد فضای سرمایه کمر به انتقاد بسته‌اند. در منطقه سه شهر تهران نیز بنا بر مصاحبه‌های انجام گرفته، هیچ دیدگاه مثبتی نسبت به کنش فضایی به دست نیامده است و نتیجه فضای سرمایه التقاطی یا تولید فضای سرمایه محور دقیقاً در تضاد با مزیت‌های سرمایه‌داری به دست آمده است. در محدوده مطالعاتی، برخی از مقوله‌های اصلی را می‌توان در یکدیگر ادغام نمود اما جهت بررسی دقیق‌تر و پشتیبانی علمی‌تر از ادبیات پژوهش تا حد امکان جداسازی و تفکیک در ارائه مقوله‌ها صورت پذیرفته است. عمده مقوله‌های اصلی در منطقه سه که بازتابی از کارکردهای فضای سرمایه به شمار می‌رود حاکی از دوگانگی و درعین حال گسیختگی فضای اجتماعی است به گونه‌ای که جامعه طبقاتی، برنامه‌ریزی غیر دموکراتیک، سوژگی کالا و سرمایه و ... از مظاهر دوگانگی قلمداد می‌گردد و مصرف انبوه، صنعت فرهنگ، پشتیبانی از تولید سود برای سود و ... نیز حاکی از گسیختگی فضا است. لازم به ذکر است که این برآیندها گاه آشکار و عینی است همچون جامعه طبقاتی؛ و گاه انتزاعی و ذهنی همانند صنعت فرهنگ. البته این فرایندهای عینی و ذهنی لزوماً قابل تفکیک نیستند و در اغلب اوقات لازم و ملزوم یکدیگرند.

تطبیق مقوله‌های اصلی ادبیات پژوهش با منطقه سه

از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۸ بیش از ۱۲۰ مقاله در نقد سرمایه‌داری در جهان منتشر شده است^۱ که تعداد ۳۷ مقاله مستقیماً در ارتباط با فضای سرمایه به چاپ رسیده است. یافته‌های این مقالات نشان‌دهنده جهان‌شمول بودن و مدل تعمیم‌یافته پیامدهای سرمایه‌داری در فضا است به گونه‌ای که هم‌پوشانی کاملی با هم و همچنین با یافته‌های پژوهش پیش‌رو دارند. در مقالات پیشین تأکید صریحی (و نه ضمنی) بر پیامدهای فضای سرمایه و بازتاب آن شده که در جدول زیر با ذکر شماره به آن اشاره شده است.

جدول ۵. تطبیق نتایج ادبیات پژوهش با منطقه سه شهر تهران

۱. صرفاً در پایگاه‌های علمی ScienceDirect, Taylor & Francis, JSTOR.

محققان	سال	عنوان پژوهش	محدوده	نتایج ^۱
Ng et al	2010	کنش فضایی، بازنمایی فضایی و فضای بازنمایی	هنگ گنگ	۱۴-۹
Lin	2009	افزایش توسعه منطقه‌ای در جهانی شدن چین: انباشت سرمایه محلی، سیاست زمین محور و بازتولید فضا	چین	۱۴-۱۰
Yarina	2017	چگونه معماری به ملازمه سرمایه‌داری تبدیل شد.	آمریکا	۱۴-۹-۸
Wang	2018	نقدی بر بحث فضایی-اجتماعی و عمومی بودن فضای شهری	---	۱۴-۱۱-۷
Wilson	2011	فضای استعماری: جغرافیای اقتصادی جدید در تئوری و عمل	---	۱۰-۷-۶-۲
Moreno	2014	فرآیند شهری تحت سرمایه‌داری مالی شده	انگلستان	۸-۶
Michl	2016	مصرف رانته و سرمایه‌داری نئولیبرال	---	۱۴-۱۳-۱۰-۳
Williams and Round	2010	توزیع نامتوازن سرمایه‌داری در زندگی روزمره در مردم مسکو پس از شوروی	روسیه	۱۴-۱۳-۱۲-۱۰-۲
Fu	2016	پیوند بلایای طبیعی، محیط‌زیست ساخته‌شده و سرمایه‌داری	---	۱۲-۵-۲
Vlachou	2004	سرمایه‌داری و پایداری زیست‌محیطی: شکل دادن به سیاست‌های زیست‌محیطی	---	۱۳-۱۰
Naess	2006	رشد ناپایدار، سرمایه‌داری ناپایدار	---	۹-۱
Mendieta	2008	تولید فضای شهری در عصر ابر شهرهای فراملی	---	۷
Buscher and Fletcher	2014	حفاظت به‌وسیله انباشت	---	۱۲-۳
Danish and Karak	2019	توسعه شهری از طریق سلب مالکیت: شهرنشینی سیاره‌ای و انباشت اولیه	هند و پاکستان	۱۴-۱۲-۱۰-۶
Grinberg	2013	انباشت سرمایه و اجاره زمین در برزیل: ۲۰۰۸-۱۹۵۳	برزیل	۱۴-۱۳-۶
Asadi	2012	گورستان اجتماعی سرمایه‌داری	---	۹-۷-۱
Toffanin	2011	نقش سرمایه‌داری نئولیبرال در بازتولید نابرابری جنسیتی در ایتالیا	ایتالیا	۱۴-۱۰-۵-۴
Amzat and Olutayo	2009	نیجریه، سرمایه‌داری و مسئله برابری	نیجریه	۱۲-۱۰-۴
Naidu and Manolakos	2010	انباشت اولیه، ماهیت سرمایه‌داری و پایداری	هند	۱۲-۱۱-۱۰-۸-۶
Whitehead	2003	فضا، مکان و انباشت اولیه	هند	۱۴-۱۱-۱۰-۸
Ley	2004	فضاهای فراملی و زندگی روزمره	---	۱۲-۹-۲
Harriss	2006	فقر و سرمایه‌داری	---	۱۰
Patnaik	2012	سرمایه‌داری و تولید فقر	---	۱۴-۱۰-۶-۳
Öztimur	2007	زنان به‌مثابه عوامل راهبردی سرمایه‌داری جهانی	---	۱۰-۱
Park	2015	تغییرات اقلیمی و سرمایه‌داری	---	۱۲
Meng	2007	انباشت و توزیع ثروت در چین شهری	چین	۱۴-۲
Harper	2008	سرمایه‌داری وحشی و استعمار زیست‌محیطی: داستان دو رودخانه	مجارستان	۱۲
Petras	2013	برزیل: سرمایه‌داری استخراجی و جهش بزرگ به عقب	برزیل	۱۴-۱۰-۹-۶-۱
Mills	2009	جهانی‌شدن و نابرابری	---	۱۴
Das	2009	سرمایه و فضا	---	۱۴-۱۰-۲
Stephenson and Zanotti	2017	نئولیبرالیسم، سرمایه‌داری دانشگاهی و آموزش عالی	هائیتی	۱۱-۹
Richards et al	2016	امنیت غذایی در سرمایه‌داری رفاه	استرالیا و نروژ	۱۲-۸-۵-۲
Richard	2015	پویایی خطرناک سرمایه‌داری مدرن	فرانسه، آلمان،	۳-۲

۱. شماره‌های موجود در نتایج جدول فوق در انطباق با کدگذاری انتخابی در محدوده مورد مطالعه بیان شده است.

انگلستان و آمریکا				
۱۲-۱۰-۷-۶	آمریکا و اروپا	تداوم فقر در کشورهای سرمایه‌داری	2016	Isidro Luna
۱۴-۱۰-۵	برزیل	ظهور برزیل: نابرابری، فرهنگ و جهانی‌شدن	2008	Burity
۱۲	---	مشکل قاچاق: مفهوم‌سازی کار جنسی زنان و حقوق بشر اقتصادی	2009	Limoncelli
۱۴-۱۲	چین	توسعه نابرابر، شهرنشینی و تولید فضا	2017	Ye et al

پژوهش‌های پیشینی که در نقد فضای سرمایه منتشر شده است تقریباً سرتاسر جهان را در برمی‌گیرد و صرفاً مختص اقتصادهای سرمایه‌داری و یا اشکال مرتبط با آن نیست. در همین راستا به نظر می‌رسد اصلی‌ترین پیامد فضای سرمایه در جهان به مقوله‌های "رقابت و دستاورد نابرابر و استثمار" اشاره دارد به گونه‌ای که در ۱۷ پژوهش اشاره صریحی در تأیید آن‌ها بکار رفته است. ضمن آنکه در منطقه سه نیز این نابرابری فضایی در سیستم توزیعی انباشت سرمایه و رقابت بر سر تسخیر فضا همان گونه که در بخش کنش فضایی به آن پرداخته شد کاملاً مبرهن است و تطبیق ادبیات جهانی با شرایط کنونی منطقه و داده‌های نهایی کارشناسان منطبق است. مقوله‌هایی چون "بیگانگی، مصرف انبوه، بحران اقتصادی، برنامه‌ریزی غیر دموکراتیک، جامعه طبقاتی و گفتمان فردگرایی" که در منطقه سه بنا بر داده‌های نهایی برگرفته از مصاحبه کارشناسان از اصلی‌ترین بازتاب‌های فضای سرمایه است در ادبیات جهانی کمتر مورد بررسی قرار گرفته یا حداقل به‌عنوان پیامد اصلی ذکر نشده است.

جدول ۶. مقوله‌های اصلی در ادبیات پژوهش

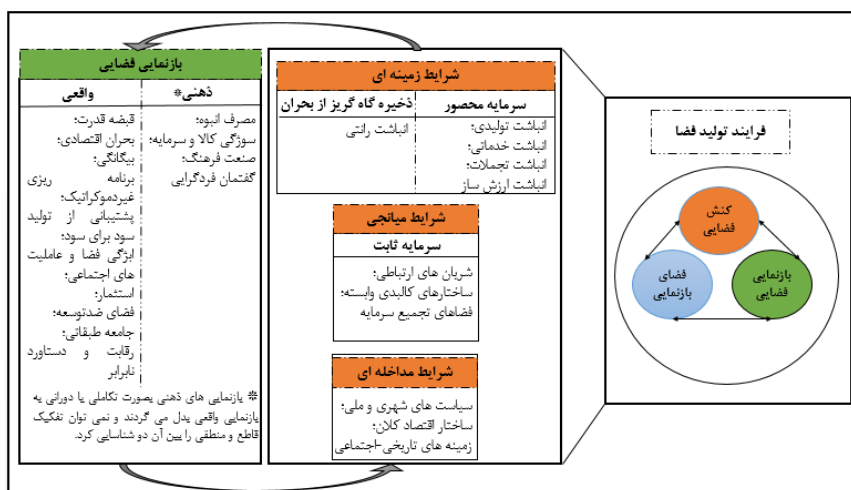
مقوله اصلی	تعداد پژوهش‌ها	مقوله اصلی	تعداد پژوهش‌ها
رقابت و دستاورد نابرابر	۱۷	ابژه‌گی فضا و عاملیت‌های اجتماعی	۵
استثمار	۱۷	گفتمان فردگرایی	۴
فضای ضد توسعه	۱۳	جامعه طبقاتی	۴
قبضه قدرت	۸	برنامه‌ریزی غیردموکراتیک	۴
پشتیبانی از تولید سود برای سود	۸	بحران اقتصادی	۴
صنعت فرهنگ	۷	مصرف انبوه	۴
سوژگی کالا و سرمایه	۵	بیگانگی	۲

به نظر می‌رسد پیامدهای فضای سرمایه در هر دو سطح خرد و کلان گرایش خاصی به نوعی تعمیم‌یافتگی و جهان‌شمولی دارد و دویارگی فضا از کلی‌ترین واژگانی است که می‌توان در قالب این مدل تعمیم‌یافته نام‌گذاری کرد. در تمامی مقوله‌های اصلی زهکشی اقتصادی-اجتماعی و حتی مدیریتی در حال رخ دادن است و نوعی دگردیسی در فضای تولید شده رخ داده که بازتاب فرایند تولید فضا است. در واقع ساختار فضای سرمایه در مرحله کنش فضایی با رقابت نابرابر بر سر تسخیر فضا آغاز گشته و عملکرد آن مطابق دیدگاه کارشناسان وابستگی تمام و کمالی به ساختار دارد.

نتیجه‌گیری

در این پژوهش فرایند تولید فضا در مرحله بازنمایی فضایی یا فضای پنداشته مورد بررسی قرار گرفته است که نیم‌رخ انسان‌ساخت یا کنش فضایی نیز مشخص شد. آنچه در تحلیل به دست آمده و بر اساس آن مدل نظری بازنمایی فضایی ارائه شده متکی بر کنش فضایی و ساختار سرمایه در منطقه سه شهر تهران است که رقابت بر سر تسخیر فضا در محیط

انسان‌ساخت را مشخص نمود. بازتاب این رقابت توأم با شرایط میانجی و مداخله‌ای وضعیت را به صورت بالفعل و بالقوه پدید می‌آورد که کارشناسان متخصص در مورد آن اظهارنظر نموده‌اند و حاصل آن یک مدل نظری که بخشی از مسائل شهری را بازتاب می‌دهد. اظهارات کارشناسان از دو جنبه حائز اهمیت اساسی است. اول آنکه امکان مقایسه تطبیقی بین دانش و عمل یا علم و تجربه را فراهم می‌آورد و از سوی دیگر به ادبیات بحث کمک می‌نماید تا کنکاشی علمی و شاید نامشهود از فضای بازنمایی به عمل آید و شرایط منطقه با ادبیات جهانی قیاس گردد.

شکل ۵. مدل نظری بازنمایی ذهنی و واقعی در فرآیند کنش فضایی (منطقه سه)

مدل نظری دومرحله‌ای نشان می‌دهد که کنش فضایی مشتمل بر شرایط زمینه‌ای و میانجی که موردبررسی قرار گرفت به همراه شرایط مداخله‌ای که کارشناسان بنا بر دیدگاه شخصی مدنظر قرار می‌دهند حامل صورت‌بندی‌های جدید اقتصادی-اجتماعی است که در دو بعد ذهنی و واقعی (هرچند نمی‌توان با قاطعیت تفکیکی بین آن‌ها قائل شد) در کلیه شئون زندگی شهروندان تأثیرگذار است. مدل نظری گویای آن است که فراگیری و دربرگیرندگی در چنین فضایی به یغما رفته و به همان ترتیبی که گونه‌های سرمایه با تضاد آشتی‌ناپذیری در فضا به رقابت می‌پردازند بازنمایی آن نیز ادامه جریانی است که به بازتولید روابط تولید منتهی می‌شود. لبه تیز انتقادات از چنین فضایی نه تنها حوزه اقتصادی را نشانه گرفته بلکه دگرگونی در توزیع قدرت را نیز آسیب‌شناسی می‌نماید به گونه‌ای که حتی سیستم برنامه‌ریزی را به نفع بازیگران عمده اقتصادی جهت‌دهی می‌نماید که بخشی از این دوگانگی‌ها آشکارا قابل‌رویت است اما بخشی از آن همچون صنعت فرهنگ به صورت نامرئی تحولات جدیدی را پدید می‌آورد. بنابراین تحولات فضای سرمایه نباید صرفاً از منظر اقتصادی و سودآوری نگریسته شود بلکه بازتاب‌های آن بر زندگی روزمره مردم و تحولاتی که بر بنیان‌های اجتماعی-فرهنگی و حتی مدیریتی دارد از اهمیت بیشتری برخوردار است بخصوص آنکه رقابت بر سر تسخیر فضا به یک فضای انحصاری دامن زده و چالش‌های زیربنایی و بی‌شماری را می‌توان ترسیم کرد که بخشی از آن در این پژوهش کندوکاو شد.

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله حامی مالی نداشته است.

منابع

- 1) Acun, A. & Yilmazer, S. (2018). A grounded theory approach to investigate the perceived soundscape of open-plan offices. *Applied Acoustics*, 131, 28–37.
- 2) Aghaei, P., Tavakolinia, J., Kalantari, M., & Fanni, Z. (2020). Production and Reproduction of Space in the Second Cycle of Capital Accumulation; A Critique of Everyday Life in Lived Space. *Bagh- E Nazar*, 16(80), 29-40.
- 3) Allan, G. (2003). A critique of using grounded theory as a research method. *Business Research Methods*, 2(1), 1-10.
- 4) Amzat, J., & Olutayo, O. (2009). Nigeria, Capitalism and the Question of Equity. *The Anthropologist*, 11(4), 239–246.
- 5) Asadi, M. (2012). Capitalism's social graveyard. *International Critical Thought*, 2, (3), 340–348.
- 6) Beswick, K., Parmar, M., & Sil, E. (2015). Towards a Spatial Practice of the Postcolonial City, Interventions. *International Journal of Postcolonial Studies*, 17 (6), 789-801.
- 7) Burity, J. (2008). Brazil's rise: Inequality, culture and globalization. *Futures*, 40 (8), 735–747.
- 8) Buscher, B., & Fletcher, R. (2014). Accumulation by Conservation. *New Political Economy*, 20(2), 273–298.
- 9) Cassirer, E. (1994). *An Essay on Man: An Introduction to a Philosophy of Human Culture*. New Haven: Yale University Press.
- 10) Castells, M. (1972). *The Urban Question: A Marxist Approach (Social structure and social change)*. Massachusetts: MIT Press.
- 11) Corbin, J., & Strauss, A. (1990). Grounded theory research: procedures, canons, and evaluative criteria. *Qualitative Sociology*, 13 (1), 3–21.
- 12) Das, R. (2009). *Capital and Space*. *International Encyclopedia of Human Geography*. Elsevier Science.
- 13) Fu, A. (2016). Connecting urban and environmental catastrophe: linking natural disaster, the built environment, and capitalism. *Environmental Sociology*, 2 (4), 365–374.
- 14) Glaser, B. (1978). *Theoretical Sensitivity: Advances in the Methodology of Grounded Theory*. California: The Sociology Press.
- 15) Glaser, S., & Strutzel, A. (1968). The Discovery of Grounded Theory; Strategies for Qualitative. *Nursing Research*, 17 (4), 364-381.
- 16) Graziadei, D. (2017). On sensing island spaces and the spatial practice of island-making: introducing island poetics. *Island Studies Journal*, 12 (2), 239-252.
- 17) Grinberg, N. (2013). Capital accumulation and ground-rent in Brazil: 1953–2008. *International Review of Applied Economics*, 27(4), 449–471.
- 18) Harper, K. (2008). “Wild Capitalism” and “Ecocolonialism”: A Tale of Two Rivers. *American Anthropologist*, 107(2), 221–233.
- 19) Harriss-White, B. (2006). Poverty and Capitalism. *Economic and Political Weekly*, 41(13), 1241-1246.
- 20) Harvey, D. (1985). *The Urbanization of Capital: Studies in the History and Theory of Capitalist Urbanization*. John Hopkins University Press.
- 21) Harvie, J. (2009). *Theatre and the City*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- 22) Isidro, L., & Victor, M. (2016). The persistence of Poverty in Capitalist Countries. *Economía Informa*, 400, 67–82.
- 23) Khan, D., & Karak, A. (2019). Urban development by dispossession: planetary urbanization and primitive accumulation. *Studies in Political Economy*, 99(3), 307-330.
- 24) Lee, J., (2001). *A Grounded Theory: Integration and Internalization in ERP Adoption and Use*, Unpublished Doctoral Dissertation, University of Nebraska, In Proquest UMI Database.
- 25) Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Translated by Donald Nicholson-Smith. Oxford: Blackwell.
- 26) Ley, D. (2004). Transnational spaces and everyday lives. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 29(2), 151–164.

- 27) Limoncelli, S. (2009). The trouble with trafficking: Conceptualizing women's sexual labor and economic human rights. *Women's Studies International Forum*, 32 (4), 261–269.
- 28) Lin, G. (2009). Scaling-up Regional Development in Globalizing China: Local Capital Accumulation, Land-centred Politics, and Reproduction of Space. *Regional Studies*, 43 (3), 429–447.
- 29) Massey, D. (2005). *For Space*. London: Sage.
- 30) Mendieta, E. (2008). The production of urban space in the age of transnational mega-urbes. *City*, 12 (2), 148–153.
- 31) Meng, X. (2007). Wealth Accumulation and Distribution in Urban China. *Economic Development and Cultural Change*, 55 (4), 761–791.
- 32) Michl, T. (2016). Rentier Consumption and Neoliberal Capitalism. *International Journal of Political Economy*, 45 (3), 182–199.
- 33) Mills, M. (2009). Globalization and Inequality. *European Sociological Review*, 25(1), 1-8.
- 34) Moreno, L. (2014). The urban process under financialised capitalism. *City*, 18(3), 244–268.
- 35) Naess, P. (2006). Unsustainable Growth, Unsustainable Capitalism. *Journal of Critical Realism*, 5 (2), 197–227.
- 36) Naidu, S., & Manolagos, P. (2010). Primary Accumulation, Capitalist Nature and Sustainability. *Economic and Political Weekly*, 45 (29), 39-45.
- 37) Ng, M., Tang, W., Lee, J., & Leung, D. (2010). Spatial practice, conceived space and lived space: Hong Kong's "Piers saga" through the Lefebvrian lens. *Planning Perspectives*, Vol. 25(4), 411–431.
- 38) Oztimur, N. (2007). WOMEN AS STRATEGIC AGENTS OF GLOBAL CAPITALISM. *International Review of Modern Sociology*, 33(1), 117-128.
- 39) Pandit, N. (1996). The Creation of Theory: A Recent Application of the Grounded Theory Method. *the Qualitative Report*, 2(4), 1-15.
- 40) Park, J. (2015). Climate Change and Capitalism. *Consilience*, 14, 189-206.
- 41) Patnaik, U. (2012). Capitalism and the Production of Poverty. *Social Scientist*, 40 (2), 3-20.
- 42) Petras, J. (2013). Brazil: Extractive Capitalism and the Great Leap Backward. *World Review of Political Economy*, 4 (4), 469-484.
- 43) Richard, J. (2015). The dangerous dynamics of modern capitalism (from static to IFRS' futuristic accounting). *Critical Perspectives on Accounting*, 30, 9–34.
- 44) Richards, C., Kjarnes, U., & Vik, J. (2016). Food security in welfare capitalism: Comparing social entitlements to food in Australia and Norway. *Journal of Rural Studies*, 43, 61–70.
- 45) Saunders, P. (1981). *Social Theory and Urban Question*. Hutchinson University Library
- 46) Selden, Lars. (2005). On grounded theory - with some malice. *Journal of Documentation*, 61(1), 114-129.
- 47) Silverman, D. (2011). *Interpreting qualitative data: A guide to the principles of qualitative research* (4th Ed.). New York: Sage.
- 48) Soja, E. (1996). *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. Oxford: Blackwell.
- 49) Stephenson, M., & Zanotti, L. (2017). Neoliberalism, academic capitalism and higher education: Exploring the challenges of one university in rural Haiti. *International Journal of Educational Development*, 65, 115-122.
- 50) Toffanin, T. (2011). The Role of Neoliberal Capitalism in Reproducing Gender Inequality in Italy. *Journal of Contemporary European Studies*, 19(3), 379–392.
- 51) Vlachou, A. (2004). Capitalism and ecological sustainability: the shaping of environmental policies. *Review of International Political Economy*, 11(5), 926–952.
- 52) Wang, Y. (2018). A critique of the socio-spatial debate and the publicness of urban space. *Norwegian Journal of Geography*, 72(3), 161–175.
- 53) Watts, P., Ivankova, N., & Moss, J. (2017). Faculty Evaluation of Undergraduate Nursing Simulation: A Grounded Theory Model. *Clinical Simulation in Nursing*, 13 (12), 616–623.
- 54) Wharf, B., & Santa, A. (2009). *The Spatial Turn: Interdisciplinary Perspectives*. London:

Routledge.

- 55) Whitehead, J. (2003). Space, Place and Primitive Accumulation in Narmada Valley and Beyond. *Economic and Political Weekly*, 38 (40), 4224-4230.
- 56) Williams, C., & Round, J. (2010). The Shallow and Uneven Diffusion of Capitalism into Everyday Life in Post-Soviet Moscow. *Debatte: Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, 18 (1), 53-69.
- 57) Wilson, J. (2011). Colonising Space: The New Economic Geography in Theory and Practice. *New Political Economy*, 16 (3), 373-397.
- 58) Winter, G. (2000). A comparative discussion of the nation If validity in qualitative and quantitative research. *the qualitative Report*, 4 (3), 1-14.
- 59) Yarina, L. (2017). How Architecture became Capitalism's Handmaiden: Architecture as Alibi for The High Line's Neoliberal Space of Capital Accumulation. *Architecture and Culture*, 5 (2), 241-263.
- 60) Ye, Ch., Chen, M., Duan, J., & Yang, D. (2017). Uneven development, urbanization and production of space in the middle-scale region based on the case of Jiangsu province, China. *Habitat International*, 66, 106-116.
- 61) Zieleniec, A. (2007). *Space and Social Theory*. New York: Sage.